

Okul Öncesi Eğitimdeki 6 Yaş Çocukların Çizdikleri Çevre Resimlerinin ve Çevre Kavramını Algılayışlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Yard.Doç.Dr. Medera HALMATOV*

Araş.Gör. Hakan SARIÇAM**

Öğr.Gör. Sultanberk HALMATOV ***

Özet

Bu araştırma, okul öncesi eğitime devam eden 6 yaş grubu çocukların çizdikleri çevre resimlerinin ve çevre kavramını algılayışlarının yaşadıkları yerleşim yerleri ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektedir. Araştırma, İstanbul, Kilis ve Ağrı illerinde farklı yerleşim yerlerinde bulunan ve farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip üç anasınıfında 80 çocukla yürütülmüştür. Araştırma nitel araştırma tekniğine dayalı olup araştırmada, yarı yapılandırılmış ve odak grup görüşmeleri kullanılmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında, katılımcı çocuklara çevrelerinde neler gördükleri ve nasıl bir çevrede yaşamak istedikleri sorulmuştur. İkinci aşamada nasıl bir çevrede yaşamak istediklerini resmetmeleri ve çizdikleri çevre resimlerini anlatmaları istenmiştir. Resimler ve bulgular içerik analizi çerçevesinde 1 psikolog, 1 psikolojik danışman ve 1 çocuk gelişimi uzmanı tarafından çocukların öğretmenleri yardımıyla irdelenmiştir. Araştırma sonucunda; a) İstanbul, Kilis ve Ağrı illerinde okul öncesi çocuklarının çevre kavramını algılayışlarında farklılıklar bulunmuştur. b) Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen okul öncesi çocuklarının çevre kavramını algılayışlarında farklılıklar bulunmuştur. c) Farklı yerleşim birimlerinde yaşayan altı yaş grubu çocuklarının çevre kavramını algılayışlarında farklılıklar bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Çevre, Çevre Kavramı, Okul Öncesi Eğitimi, Çocuk Resimleri, Çocuk

Research On 6 Ages Children' Drawing Environment Pictures and Perception On The Environment Concept While Taking Pre-School Education According To Different Variables

Abstract

In this research, 6 ages children's, taking pre-school education, perception on the concept of environment and their drawing environment is examined in order to understand whether their settlements and socio-economic conditions affect their perception. Research is held in

* Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ağrı, Türkiye, mederahalmatov@gmail.com

** Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kilis, Türkiye, hakansaricam@gmail.com

*** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yükseokulu, Ağrı, Türkiye, halmatovs@gmail.com

Istanbul, Kilis and Ağrı on 80 children from different residential areas and socio-economic status was conducted in three kindergartens. Research is based on qualitative research techniques while semi-structured interviews and focus groups were used. In the first stage of the study, participants are asked to answer the questions what they see around them and what is the environment they want to live like. In second stage, they are asked to draw the environment they want to live in and asked to describe their drawings. Images and content analysis of the findings are examined by a psychologist, a counselor and a specialist in child development with the help of teachers. As a result, a) in Istanbul, Kilis and Ağrı provinces, children taking pre-school education have different perception on the concept of environment. b) Pre-school children from different socio-economic status have different perception on the concept of environment. c) Six year old children living in different settlements have different perception on the concept of environment.

Keywords: Environment, Concept Of Environment, Pre-school Education, Children's Pictures, Children

GİRİŞ

Çevre, en genel anlamıyla, bir canlının yaşam ortamı olarak tanımlanmaktadır. Ekolojik anlamda, bireyle ilişkili canlı-cansız her şeyi kapsayan bir terimdir (Berkes ve Kışlalıoğlu, 1993; 42). Bu tanım doğal ve yapay çevreyi içermektedir. Doğal çevre, içinde doğa etkinliklerinin ve doğa güçlerinin olduğu, insan etkisinin görülmediği veya önemli ölçüde değiştirilemeyen çevredir (Ertan, 1991; 66-68). Çevrenin farkındalığı aileyle başlar eğitimle devam eder. Böylece birey sahip olduğu algı sayesinde yorumlama, anlamlandırma kabiliyetini geliştirir. Bireyin görsel algısı sanatsal gelişimini beraberinde getirir. Bunun için gelişim sürecinde eğitimde öğrenciye işlenen konularda çevresinden örnekler verilerek, çeşitlilik sağlanarak, kaynaklar sunularak yaşamsal yakınlık ve farkındalık sağlanır. Bireyler doğup büyüdüğü ve yaşadığı çevrenin tüm özellikleri içerisinde gelişirler. Çocukların bireysel açıdan birbirinden farklı olması, bedensel ve zihinsel farklılığı beraberinde getirir. Bu farklılık çocukların resimlerine yansımaktadır, resimler bu açıdan bize birçok mesaj vermektedir. Yaptıkları resimler onların iç dünyasının birer yansımasıdır.

Çocukların çevrelerini tanıma, algılama, anlamlandırma çabaları onlarla yaşadıkları çevre arasında doğa ve mekân ilişkisini oluşturmaktadır. Bu algılama, farkındalık sonucu birey ve çevresi arasında oluşan etkileşim, iç dünyasının gelişim sürecine aynen yansır. Farklı coğrafyalarda ve farklı kültürel çevrede büyüyen çocuklarda bütün bu algısal yaratıcı süreç de değişen çevresel özelliklerin etkisini mekânsal sosyal farklılıktaki betimlemeleri. görülmektedir. Çevre eğitiminin sağlanabileceği üç temel alan ev, yerel toplum ve okuldur. Çevre eğitimi, çocuğun evinde ve yakın çevresinde başlamalı ve örgün eğitim kurumlarında verilen eğitimle geliştirilmelidir (Tozlu 1997; 48-50; Çabuk, 2001; 40).

Çevre sorunları ile çevre duyarlılığı ve çevre eğitimi arasında doğrudan bir ilgi görülebilmektedir. Çevre sorunlarının çözümünde, bireyin duyarlılığının ve aldığı çevre eğitiminin yeterliliğinin etkisi göz ardı edilemez. Ailede ve tüm örgün eğitim kurumlarında verilecek olan çevre eğitiminin başlangıç noktasının belirlenmesi için, bireyin çevreye karşı göstermiş olduğu davranışlara ve aldığı çevre eğitiminin yeterli olup olmadığına bakılmalıdır. Gelecek

nesillerin yetiştirilmesinde önemli görevler üstleneceği kabul edilen eğitimcilerin ve öğretmen adaylarının çevreye karşı göstermiş olduğu davranışlarına ve aldıkları çevre eğitiminin yeterli olup olmadığına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi bu bağlamda önem taşımaktadır. Basile'e (2000) göre ise çevre bilgisi ve çevreye yönelik tutum oluşumu okul öncesi dönemde şekillenmeye başlamaktadır. Wilson'da (1996) benzer şekilde erken yaşlarda verilen çevre eğitiminin öğrencilerin yaşamlarının ileri dönemlerinde çevreye karşı olumlu tutum geliştirmelerine olanak sağladığını belirtmektedir.

Okul öncesi dönemde çevre eğitimi kavramı ilk kez 1982'de Jaus tarafından kullanılmıştır (Russo, 2001). Yapılan çoğu çalışmada, öğrencilerde çevreye karşı olumlu tutum oluşturulması yönünde çevre eğitiminin ve çevreye yönelik olumlu tutum geliştirilmesinde okul öncesi eğitimin önemi ifade edilmektedir (Domka, 2004; Palmer, 1995). Benzer şekilde, Horwitz (1996), çevreye yönelik ilginin ve doğayla birlikteliğin erken yaşlarda başladığını belirtmektedir. Çevreye yönelik olumlu tutumların formal eğitim süreciyle şekillendiği, özellikle de okul öncesi eğitimin bu şekillenmede son derece önemli olduğu vurgulanmıştır (Taşkın, 2004; 86).

Çocukların erken dönemde gelişim özellikleri dikkate alındığında verilecek çevre eğitimi, çocukların bilişsel gelişimlerine (sorgulama, keşfetme vb.) katkıda bulunurken, aynı zamanda okul öncesi dönemdeki fen eğitimine yönelik olumlu tutum geliştirmelerine olanak sağlayacaktır. Çocuklar sorularının yanıtlarına zengin bir araştırma ortamı olan doğayı keşfederek ulaşabilirler. Sonuç olarak, doğa çocukların bilişsel ve fiziksel gelişimlerini destekleyen üstü açık bir sınıf olarak tanımlanabilir (Dinçer, 2005). Okul öncesi dönemde verilen çevre eğitimi çocukların yaşam çevrelerini daha iyi anlamalarına ve çevreye karşı olumlu tutum geliştirmelerine katkıda bulunabilir (Smith, 2001). Türkiye'de çevreyi algılayış ile ilgili yapılan çalışmalar ergenlik çağına gelen öğrencilerin çevreye karşı tutumlarını olumlu olarak tanımlasa da bu yaklaşımlar görelidir (Taşkın, 2004; Tuncer, Ertepinar, Tekkaya ve Sungur, 2005). Çevre eğitimi genelde ortaöğretimde ve daha üst sınıflarda ön plana çıkmakta ve okul öncesi dönemde uygulama alanı sınırlı olmaktadır (Davis, 1998).

Ülkemizde okul öncesi eğitim alanında yapılan çalışmalar 2000'li yıllardan sonra hız kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmalar daha çok temel konuları kapsamaktadır (Temel, 2005; Kandır, 2001). Yapılan birkaç araştırma okul öncesi ve fen eğitimini birleştirmiştir (Avcı ve Dere, 2002; Ayvacı ve arkadaşları, 2002; Bahar, Cihangir ve Gözün, 2002). Okul öncesi ve çevre eğitimi alanlarının her ikisini konu edinen Erten'in (2005) çalışmasında ise; okul öncesi öğretmen adaylarının çevreye yönelik davranışları incelenmiştir.

Yurtdışında yapılan çalışmaların çoğunda ise çevre sorunları hakkında çocukların düşünceleri irdelenmiştir (Boyes ve Stanisstreet, 1994, 1997, 1998; Jeffries, Stanisstreet ve Boyes, 2001). Loughland, Reid, Walker ve Petocz (2003), 9-17 yaş grubu çocukların çevreyi farklı algılamalarının altında yatan nedenleri sosyo-ekonomik düzey, aile, eğitim programları ve yerleşim yeri olarak sıralamaktadırlar. Özellikle sosyo-ekonomik düzeyin ve yerleşim yerinin çocukların çevre algılayışları üzerinde etkili olabileceğini vurgulamaktadırlar. Aksine Türkiye'de lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin çevre bilincinin sosyo-ekonomik düzeye bağlı olmadığı bulunmuştur (Uzun ve Sağlam, 2005). Uzun ve Sağlam'a göre öğrencilerde var olan çevre bilinci, verilen eğitimin niteliğine, öğretmenlerin etkililiğine ve aileye bağlıdır. Littledyke (2004), küçük yaşlardaki öğrencilerin çevre kavramını duymadıkları, duysalar bile ne anlama geldiğini bilmediklerini ifade etmektedir. Anlaşılacağı üzere doğrudan çevre kavramını algılamada yaş önemli bir değişkendir (Taşkın, 2008).

Çevreye yönelik tutumları etkileyebilen faktörler arasında çocukların sosyal çevreleri de bulunmaktadır. Shepardson (2005), öğrencilerin gereksinimlerini karşıladıkları ve etkileşimde buldukları çevreyi algıladıklarını ifade etmektedir. Shepardson çalışmasında, öğrencilerin yaşamsal gereksinimlerini (su, yiyecek) karşılayabildikleri, dolayısıyla öğrencilerin deneyimlerini yansıtan (orman, dere, hayvanlar) bir çevreyi ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Paraskevopoulos, Padelidu ve Zafiroopoulos (1998) öğrencilerin çevre ile ilgili kavramları ve çevre sorunlarını algılamalarının deneyimlerine (yaşantılarında karşılaştıkları olgular, örneğin, bölgesel kirlilik) dayandığını belirtmektedir. Araştırmalar farklı yaş grupları, sosyo-ekonomik alt gruplar, alt kültürler, coğrafik bölgeler ve benzeri birçok bağımsız değişkeni kapsamaktadır. Loughland ve arkadaşları'na (2002, 2003) göre yukarıda verilen değişkenlere bağlı olarak öğrenciler çevre kavramını altı şekilde algılamaktadırlar. Bunlar sırası ile 1) yer, 2) canlıları barındırır, 3) canlıları ve insanları barındırır, 4) insan içindir, 5) insanlar çevrenin bir parçasıdır ve çevreye karşı sorumludurlar ve 6) çevre ve insan birbirleri ile ilişkilidir, birbirlerini etkilerler. Cullingford (1996, s. 33-34) ise 6-9 yaş grubu çocukların bazen kirliliği bazen de insan-çevre etkileşimini göz önünde bulundurarak çevreyi algıladıklarını ifade etmektedir (Taşkın, 2008).

Basile (2000), çevre eğitiminde ve çevreye yönelik tutumların şekillenmesinde okul öncesi dönemin anahtar bir rol oynadığını savunmaktadır. Basile'in çalışmasına göre doğa aktivitelerine katılan 9 yaş grubu öğrenciler, benzeri etkinliklere katılmayan öğrencilere göre çevre ile ilgili daha az bilgi düzeyine sahiptir. Buradan yola çıkarak, çocukların bilim-çevre ilintili etkinliklere katılmalarının iki kavram arasındaki ilişkiyi algılamalarını olumlu yönde etkileyebileceği yargısına ulaşılabilir (Taşkın, 2008).

Yukarıda da belirtildiği üzere Arcury ve Christianson (1993) da çevreye yönelik tutumları irdelemenin güçlüğünden söz etmektedir. Çünkü bireyin sosyo-ekonomik düzeyi, aile yapısı, akranları, yaşadığı çevre ve yaşam deneyimi gibi birçok faktör çevreye karşı oluşturulan tutumu etkileyebilmektedir.

Araştırmada farklı bölgelerdeki coğrafi faktörlerin, çevresel etmenlerin ve sosyo-ekonomik düzeylerin yaşam süreci içinde çocukların nelere daha çok dikkat ettikleri, nelerden etkilendikleri, çocuk resimlerinden yola çıkarak irdelenmiştir.

Çalışmada yanıt aranan sorular aşağıda verilmiştir:

- 1) Farklı bölgelerde yaşayan çocukların resimlerinde; coğrafi, fiziksel yapı farklılaşmakta mıdır?
- 2) Farklı bölgelerde yaşayan çocukların resimlerinde sosyo-ekonomik düzeylerine göre “çevre” kavramının algılayışları farklılaşmakta mıdır? Varsa bu algılama nasıl açıklanabilir?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu araştırma Marmara, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan İstanbul, Ağrı ve Kilis'te farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip üç anasınıfında 80 çocukla yürütülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma tekniklerine dayanan bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmesi ve resimle ifade etme teknikleri birleştirilmiştir. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve odak grup görüşmesi iç içe geçirilerek aynı anda uygulanmıştır. Resimler pastel boya, kuru boya ve beyaz kâğıt sağlanarak yapılmıştır. Odak grup görüşmesi ise her sınıfta tüm çocukların yuvarlak masa etrafında bir araya getirilerek bir moderatör yardımı ile konuşmaları şeklinde yapılandırılmıştır. Odak grup görüşmesi 30 dakikayı geçmemiştir. Her bir odak görüşmesine 10-12 arası çocuk katılmıştır. Resim çizimi için yaklaşık 20 dakika süre ayrılmıştır. Çocukların ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek amacıyla Kandır ve Alpan (2006) tarafından geliştirilen geçerlik ve güvenilirliği yapılan Sosyo-Ekonomik Düzeyi Belirleyici Ölçek kullanılmıştır.

Ölçekte, ölçeğin uygulandığı ebeveynin ve eşinin öğrenim durumları, meslekleri, sahip oldukları gayri menkuller, evlerinde bulunan araç gereçler, aylık ortalama gelirleri, otomobilleri olup olmadığı, gazete, dergi ve kitap okuma sıklıkları, sanat-kültür etkinlikleri ve bireysel gelişim programlarına katılma durumları ile ilgili bilgiler yer almıştır. Geliştirilen ölçekte bazı maddeler ayırt edici olmadığı için çıkarılmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi belirleyici ölçek temel bileşenler analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarının ortalaması 0 ve standart sapması 1'dir. Değerler incelendiğinde, -0.5 ve altında kalan grup alt sosyo ekonomik düzey, 0.5 ve yukarı değerler alan grup üst sosyo ekonomik düzey, -0.5 ile 0.5 arasında değerler alan grup orta sosyo ekonomik düzey olarak kabul edilmiştir (Kandır, Alpan, 2006).

Verilerin Toplanması ve İşlem

Araştırmanın ilk basamağında odak grup ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri birleştirilerek kullanılmıştır. Öncelikle, çocuklara daha rahat iletişim kurabilmeleri için “Adın nedir? Kaç kardeşin var? Babanın mesleği nedir? gibi giriş soruları sorulmuştur. Odak grup çalışmasında iki yardımcı araştırmacı kullanılarak katılımcıların olası düzensizliği engellenmiştir. Isınma çalışmalarından sonra “Çevrenizde neler görüyorsunuz?” ve “Nasıl bir çevrede yaşamak isterdiniz?” soruları çocuklara yöneltilmiştir (Katılımcıların soruyu kavrayıp kavramadıklarına bakılarak sorular gerektiğinde modifiye edilmiş ve tekrarlanmıştır). Son aşamada ise çocuklardan nasıl bir çevrede yaşamak istediklerini resmetmeleri istenmiştir. Resim çiziminden sonra her bir katılımcı çizdiği resim hakkında konuşmuş ve resimle ne anlatmak istediklerini arkadaşlarına aktarmışlardır. Araştırmacılar bu aşamada çocuklara çizdikleri resim hakkında sorular sorarak çocukların çevre kavramını nasıl algıladıklarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır.

Verilerin Analizi

Çocuk resimlerinde bölgeler arası değişimleri ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre resimlerindeki buldukları çevre ile uyum gösterip göstermediğini tespit etmek için toplanan çocuk resimleri veri toplama aracı oluşturmuştur. Betimsel olarak incelenen resimlerden elde edilen verilerin daha iyi sonuç vermesi için alan uzmanlarının görüşlerine başvurarak değerlendirme formu hazırlanmıştır. Bu form doğrultusunda resimler üzerinde inceleme yapılmıştır.

Araştırmanın Değerlendirme Formu 6 başlık altında oluşmaktadır:

- a) Coğrafi fiziki yapının resimlerde görülmesi (deniz, dağlar, kar),
- b) Çevrede günlük yaşamın uğraş alanları (hayvancılık, bahçivanlık, balıkçılık) görülmesi,
- c) Çocukların ilgi duyduğu alanlar (uzay, çizgi film karakterleri)
- d) Dış mekân çiziminin resme aktarılması (ev, bahçe, park, havuz),
- e) İç mekân çizimi (yöresel, modern) resme yansması,
- f) Resimde kullanılan ağırlıklı renkler.

Değerlendirme formu aşağıdaki bölgelerin özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Bölgelerin Coğrafi Özellikleri

Marmara Bölgesi

İstanbul, Marmara Bölgesinin en önemli kentlerinden biri, Türkiye'nin en kalabalık ve ekonomik açıdan en önemli şehridir. Dünyanın 34. büyük ekonomiyi ve Avrupa'nın en yüksek nüfusa sahip bir şehirdir.

İstanbul Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara kıyısı ve Boğaziçi boyunca, Haliç'i de çevreleyecek şekilde kurulmuştur. İstanbul kıtalararası bir şehir olup, Avrupa'daki bölümüne Avrupa Yakası veya Rumeli Yakası, Asya'daki bölümüne ise Anadolu Yakası denir. Kuzeyde Karadeniz, güneyde Marmara Denizi ve ortada İstanbul Boğazı'ndan oluşan kent. Kentin ortasındaki İstanbul Boğazı iki kıtayı birleştirir. Boğazdaki Fatih Sultan Mehmet ve Boğaziçi Köprüleri kentin iki yakasını birbirine bağlar. İstanbul'un iklimi, Karadeniz iklimi ile Akdeniz iklimi arasında geçiş özelliği gösteren bir iklimdir, dolayısıyla İstanbul'un iklimi ılımandır. İstanbul'un yazları sıcak ve nemli; kışları soğuk, yağışlı ve bazen karlıdır. İstanbul'un şehir yapısı ve şekli sürekli değişmektedir. Son yıllarda inşa edilen çok yüksek yapılar, nüfusun hızlı büyümesi göz önüne alınarak yapılmışlardır. Şehrin hızla genişlemesinden dolayı konutlaşma, genellikle şehir dışına doğru ilerlemektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) hazırlamış olduğu 2010 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre İstanbul'un Toplam Nüfusu 13.255.685 kişidir (tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul).

Doğu Anadolu Bölgesi

Ağrı, Doğu Anadolu Bölgesinin bir ilidir. 1650 metre yüksekliğindeki bir yaylada yer alan Ağrı, ismini yanında heybetle görünen dağdan almaktadır. Türkiye'ye en tepeden bakabileceğiniz ve doğuya açılan kapısı Ağrı, tarih boyunca çok sayıda kavim ve medeniyete

ev sahipliği yapmıştır. Ağrı ili, yazın dağcılık ve doğa yürüyüşüne, kış mevsiminde kayak sporuna elverişli parkurlara sahip efsanevi dağı ile doğunun turizm merkezleri arasındadır.

Ağrı’ da mevcut toprağın büyük kısmını dalgalı, yüksek dağlık arazi meydana getirir. Ağrı ilinde dağlar sıralar halindedir. Kışları soğuk ve sert yazları kurak ve sıcaktır. Ağrı yöresinde hayvancılığın büyük çapta olması sebebiyle et tüketimi oldukça fazladır. Hayvan ürünleri büyük miktarda kullanılmaktadır. (<http://www.pozitifgazete.com/agri-ili-tanitimi-no-04.html>).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Kilis ili Güneydoğu Anadolu bölgesinin bir ilidir. 1995 yılında İl statüsüne kavuşan Kilis’in sınırları güneyden Türkiye – Suriye sınırı, batı ve kuzeybatıdan İslâhiye, kuzey ve kuzeydoğudan Gaziantep merkez ve doğudan Oğuzeli ilçeleri ile çevrilidir.

Coğrafi yönden Kilis düz, kurak bir ovadır. Akdeniz iklimi (tropikal) ile Doğu Anadolu ikliminin (karasal) kesiştiği bir yerde bulunan Kilis ve yöresinde, adı geçen iklim kuşaklarının özellikleri egemendir. Bu yapı biri sıcak-kuru, diğeri serin-nemli olmak üzere farklı klimatolojik özellik içerir. <http://www.kiliskulturturizm.gov.tr/belge/1-65007/cografya.html>

Araştırma sonucuna göre farklı yerleşim bölgelerde yaşayan altı yaş grubu çocuklar çevre kavramını farklı algılamaktadırlar. Araştırmada katılımcıların sosyo-ekonomik durumları, yaşam çevreleri ve ebeveynlerinin eğitim durumları çevre kavramını nasıl algıladıkları ile ilgili etkili faktörler arasında sayılabilir.

BULGULAR

A. Bazı resimlerin içerik örnekleri

Şekil 1. Kilis ve Ağrı’daki çocukların yaşamak istediği benzer çevre resmi

Şekil 2. İstanbul’daki çocukların yaşadığı çevre

Şekil 1’de Kilis ve Ağrı illerindeki bazı çocuklar deniz olmadığı için deniz ve kayıkların olduğu bir çevrede yaşamak istediklerini söylediler.

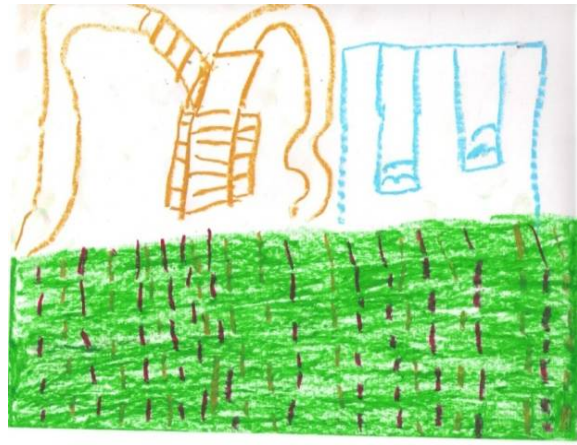

Şekil 2’de İstanbul’daki çocukların çoğu, binaların (sağdaki yeşil ve ortadaki kahverengi bina gökdelen), arabaların, yolların olduğu, ağaç ve yeşilliklerin olmadığı, taş yığınları arasında bir çevrede yaşadıklarını söylediler.

Şekil 3. İstanbul’daki çocukların yaşadığı çevre resmi

Şekil 4. Kilis ve Ağrı’daki çocukların yaşamak istediği benzer çevre resmi

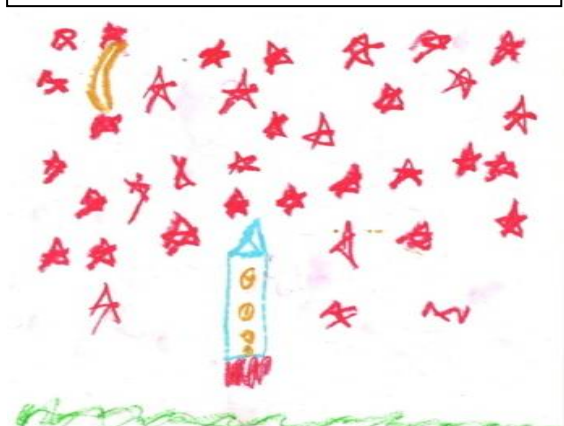
Şekil 3’te İstanbul’daki bir çocuk (resmin solunda uzaylı robot kendisi) uçan arabaların ve robotların olduğu doğal ve yeşil bir çevrede yaşamak, oyun oynamak istediğini söyledi.

Şekil 4’te Kilis ve Ağrı illerindeki çocukların çevrelerinde yeterli sayıda hatta hiç park olmadığını söyleyerek parkların, kaydırakların ve salıncakların olduğu bir çevrede yaşamak istediklerini söylediler. Altındaki yeşillik buğday ve şeker pancarı tarlasıymış.

Şekil 5. Kilis’teki çocukların yaşamak istediği benzer resmi

Şekil 6. İstanbul’daki bir çocuğun yaşamak istediği çevre resmi

Şekil 5’te Kilis’te sürekli sıcak olduğu için ağaç ve yeşillik alan eksikliğinden dolayı çocuklar çiçeklerin, gök kuşağının, bulutların olduğu bir çevre istediklerini söylediler.

Şekil 6’da İstanbul maddi olanakları çok iyi olan, sürekli belgesel izleyen bir çocuk uzayda yıldızların ve ayın yanında bir roketin içinde yaşamak istediğini söyledi.

Şekil 7. İstanbul’daki çocuğun yaşamak istediği çevre resmi

Şekil 8. Ağrı’daki çocuğun yaşamak istediği çevre resmi

Şekil 7’de sürekli binaların, apartmanların içinde oturan bir çocuğun doğayla iç içe tek katlı evi, balonu ve babasının çok süslü arabası ile yaşamak istediği çevre. Babasının arabası eski modelmiş ve şehrin içinde hiç balon uçurtamıyormuş, zaten anne babası da pek balon almıyormuş.

Şekil 8’de Ortadaki mavi dağ Ağrı dağı, üstünde karlar erimiş çamur olmuş. Evlerinin önünden eriyen kar sularının oluşturduğu dere geçiyor. Evlerinde televizyon çok eski olduğu için çekmiyor. Anteni büyük yapmış; çünkü büyük olursa belki televizyon çalışır ve çizgi film izleyebilirmiş.

Şekil 9. Ağrı’daki çocuğun yaşadığı çevre resmi

Şekil 9’da Ağrı’da karların uzaktan bakınca mavi olarak gözüktüğü dağlar arasında aynı avluda amca çocuklarıyla (sağdaki kahverengi evdeki çocuklar), bacasından kara kara dumanların çıktığı evde yaşayan bir çocuk.

B. Resimlerden çıkan genel bulgular

İstanbul’da araştırmaya katılan çocukların resimlerinde geniş alanlar, müstakil bahçeli evler ve oyun parkları çizerken, Kilis ilindeki çocukların resimlerinde deniz, gemi, güneş, park ve ağaç resimleri çoğunluktadır. Ağrı ilindeki çocuklar ise yüksek dağların eteğine ağaçlar, güneş, oyun alanları ve piknik alanları çizmişlerdir. İstanbullu çocukların çevre kavramına ilişkin deniz, gemi, köprü ve büyük binalar beklenirken, bu resimler deniz olmayan Kilisli çocukların resimlerinde görülmektedir. Bu durumun açıklanması, çocukların mevcut yaşadıkları ortamdaki yaşamak istedikleri veya hayal ettikleri ortamların resimlerini çizmiş olmaları olabilir. Ağrı ilinde araştırmaya katılan çocukların resimleri incelenirken, çocukların yaşadıkları yerleşim yerinin Ağrı Dağı ile özdeşleştirdiklerini ve resimlerin çoğunda dağ manzaralı resimler çizildiği görülmektedir. Bunun nedeni Ağrı ilinin genellikle Ağrı Dağı’yla özdeşleştirildiği olabilir. Aynı zamanda uzun süren kış mevsimi ile tanınan Ağrı ilinin çevre özelliğine uygun kar, kış, kızaklarla kayan çocukların resimleri beklenirken ve araştırmanın Şubat ayında yapılmasına rağmen çocuklar güneş, gökkuşağı, yeşil alanlar, ağaçlar ve çiçekler çizmişlerdir.

Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen İstanbul, Kilis ve Ağrı illerindeki okul öncesi çocuklarının çevre kavramını algılayışlarında farklılıklar bulunmuştur. Aile gelir durumu 1000 TL ve altı olan çocuklar balon, dondurma, oyuncak, büyük yeni ev, araba ve meyve bahçelerinden oluşan resimler çizerken aile gelir durumu 1000 TL ve üzeri olan çocuklar uzay aracı, hayvanat bahçesi ve yeni icat ettikleri “uçan arabalar” gibi farklı resimler çizmişlerdir. “Nasıl bir çevrede yaşamak istiyorsun?” yönergesine çizilen ev, araba, oyuncak, balon ve dondurma gibi materyalleri çevre olarak algılamaları sosyo-ekonomik düzeyleri düşük ailelerden gelen çocukların maddi isteklerini oluşturdukları düşünülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocukların resimlerinde ise uzay aracı, uçan araba ve robotlar gibi yeni icatların çizilmesi dikkat çekmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyleri düşük ailelerin çocuklarından farklı olarak; temiz çevre, temiz hava, doğamızı korumalıyız, temiz tutmalıyız gibi konuşmalar kayda geçmiştir. Bu durum yüksek gelirli ailelerin çocuklarındaki beklentilerin dondurma, oyuncak, balon gibi şeyler olmadığı ve bunun yerine ulaşılması daha zor olan materyalleri hayal ettikleri ile açıklanabilir.

Farklı yerleşim birimlerinde yaşayan İstanbul, Kilis, Ağrı illerinde araştırmaya katılan altı yaş grubu çocuklarının çevre kavramını algılayışlarında farklılıklar bulunmuştur. Kenar mahallelerde yaşayan çocuklar büyük binalar, yol, havuz, tahterevallli ve kaydırak çizerken, şehir merkezinde yaşayan çocuklar çoğunlukla binaların olmadığı yeşil ve temiz alanlar çizmişlerdir. Bu durum sosyo-ekonomik düzeyi düşük mahallelerdeki çocukların daha çok şehir merkezinde bulunan oyun parklarının hayal ettikleri, bunun aksine şehir merkezinde yaşayan çocukların doğa ile iç içe yaşama özlemlerini yansıttıkları söylenebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalara göre çocukların çevreyi algılayışlarını etkileyen birçok değişken bulunduğu ifade edilmektedir. Yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, ailenin eğitim durumu, yerleşim yeri ve formal eğitim süreci gibi bazı bağımsız değişkenler çocukların öğrenmelerini, algılamalarını, tutumlarını ve davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu bağımsız değişkenlerin etkileri çoğu çalışmada incelenmiştir. Formal eğitim sürecinin bireylerin çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmelerine yardım ettiği birçok çalışmanın sonucu olarak bulunmuştur (Taşkın, 2004, s.86; Domka, 2004; Palmer, 1995). Benzer şekilde farklı yerleşim yerlerinde yaşayan çocukların çevreyi algılamaları da değişmektedir (Shepardson, 2005; Paraskevopoulos ve ark, 1998; Basile, 2000). Çoğu çalışma yaş faktörünün de bireylerin olguları algılamaları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Littledyke, 2004).

Bu araştırma, okul öncesi eğitime devam eden 6 yaş grubu çocukların çevre kavramını algılayışlarının yaşadıkları yerleşim yerleri ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini irdelemiştir. Sonuçlar, çocukların çevre kavramını yaşadıkları yere ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklı şekillerde algıladıklarını ortaya koymaktadır.

Yerleşim yerleri olarak bakınca Marmara Bölgesi çocuk resimlerinde geniş alanlar, müstakil bahçeli evler, oyun parkları ve renk kullanımında mavi tonlardan öte yeşil tonların daha çok olduğu dikkat çekmektedir. “Nasıl bir çevrede yaşamak istersin?” sorusuna çizilen resimleri ve verdikleri cevapları değerlendirildiğinde özellikle müstakil bahçeli evlerin olması, bahçede ağaçların, çiçeklerin, balonların, uçurtmaların ve kaydırakların olması onların “daha mutlu” ve “çevremiz daha güzel” olacak ifadeleri yer almıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki örneklerde ise yörenin coğrafi özelliğini yansıtan resimlerden daha çok denizi olan bölgenin özelliklerini taşıyan resimler çoğunluktadır. Renk kullanımı açısından da mavi tonları baskındır.

Doğu Anadolu Bölgesi’ndeki resimlerde Ağrı İlinin adını aldığı Ağrı Dağı’nın yer alması dikkat çekmektedir. Çocuklar görüşmeler sırasında Ağrı Dağı’nın mavi renkte olmasını bölgenin kış mevsiminin uzun sürmesi ve dağın hep karlı gördüklerini anlatmışlardır. Çevrelerini resmetmeleri konusunda Ağrılı çocuklar kısmen de olsa İstanbul ve Kilisli çocuklara göre bir farklılık göstermektedirler.

Çocukların, sosyo-ekonomik düzeylerine göre çevre kavramının algılayışlarında farklılık görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyleri düşük ailelerin çocukları resimlerinde büyük evler, bahçeler, havuzlar, oyun parkları ve oyuncaklar çizerek istek tablosunu oluşturmaktadırlar. Sosyo-ekonomik düzeyleri yüksek ailelerin çocukları ise resimlerinde uzay aracı, robotları ve uçan arabaları çizerek ulaşılması daha zor olan materyalleri hayal ettiklerini ve izledikleri çizgi filmlerinden etkilenmiş olmaları ile açıklanabilir. Çocukların doğal çevre yerine daha hayali isteklerin yoğunlukta olması dikkat çekmektedir.

Sonuçlar, çocukların yaşantılarında karşılaştıkları somut nesnelere algıladıklarını ve bu nesnelere bağımsız olarak düşündüklerini göstermektedir. Çocuklar; çevrelerinde ağaç, çocuk, çiçek, kuş vb. gibi nesnelere gördüklerini söylemekte ve bunları resmetmekte ancak bu nesnelere birbirleri arasındaki ilişkileri ifade edememektedirler. Bu sonuç Piaget’in bilişsel gelişim kuramını desteklemektedir. Benzer şekilde erken yaşlarda çocuklar çevreyi bir yer olarak algılamakta daha sonraki yıllarda çevre canlı ve cansız varlıkların etkileşimde buldukları bir ortam olarak algılanmaktadır (Loughland ve arkadaşları, 2002).

Araştırmada alt amaçlara ilişkin denencelerle yapılan değerlendirme sonuçlarına göre;

1. Farklı bölgelerde yaşayan çocukların resimlerinde; coğrafi, fiziksel yapı farklılaşma görülmüştür.
2. Farklı bölgelerde yaşayan çocukların resimlerinde sosyo-ekonomik düzeylerine göre “çevre” kavramının algılayışları farklılaşmaktadır.

Çevrede çocuğun görsel algısının ve yaratıcılığının doğru yönde gelişmesi ve şekillenmesi için gerek ailesi gerekse okul döneminde çevrenin sağladığı olanaklardan doğru yönde faydalanabilmeleri gerekmektedir. Küçük çocuklarla gerçekleştirilecek çevre eğitimi onların çevreyi tanımalarının yanı sıra çevreye karşı duyarlıklarını arttırmalarına da destek olacaktır. Okul öncesi dönem eğitim programında çevre eğitimine yönelik amaç, kazanım ve kavramların yetersiz olduğu görülmektedir (Gülay, Ekici, 2010). Bu nedenle çevre ile ilgili etkinliklere nitelik ve nicelik açısından ihtiyaç duyulmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çevre eğitimi genel gelişimden etkilenmektedir. Şöyle ki çocuk için “çevre” kavramı onun dışında yer alan tüm unsurları birden içerir. Çocuktaki çevre anlayışı bu nedenle yetişkinlere göre daha geniş bir çerçeveye sahiptir. Bu nedenle çevre eğitiminde çocuğa öncelikle yaşadığı ortamın kendisine ait olduğu, o ortamın bir parçası olduğu da benimsetilmelidir (Tombul, 2006). Bu nedenle özellikle okul öncesi dönemde çevre eğitimi ailede başlamaktadır. Okul öncesi eğitim kurumları da ailelerle birlikte çevre bilincini şekillendirmeye devam etmektedir. Ailelere ve eğitim kurumların çocuklara çevreyi tanıtmaya, sevdirmeye, çevreyi korumaya yönelik farkındalık ve duyarlılık kazandırmada önemli görevler düşmektedir (Gülay, Öznacar, 2010).

KAYNAKÇA

- Avcı, N. ve Dere H. (2002, Eylül). *Okul öncesi eğitim kurumlarında fen doğa çalışmaları*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. İnternet’ten 9 Ağustos 2006’da http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek5/b_kitabi/PDF/OkulOncesi/Minisempozyum/t261d.pdf adresinden alınmıştır.
- Ayvacı, H. Ş., Devocioğlu, Y. ve Yiğit, N. (2002, Eylül). *Okul öncesi öğretmenlerinin fen ve doğa etkinliklerindeki yeterliliklerinin belirlenmesi*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. İnternet’ten 9 Ağustos 2006’da <http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/bkitabi/PDF/OgretmenYtistirme/Bildiri/t277d.pdf> adresinden alınmıştır.
- Bahar, M., Cihangir, S. ve Gözün, Ö. (2002). *Okul öncesi ve ilköğretim çağındaki öğrencilerin canlı ve cansız nesnelere ile ilgili alternatif düşünce kalıpları*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi’nde sunulan bildiri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. İnternet’ten 9 Ağustos 2006’da http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/Fen/Bildiri/t65d.pdf adresinden alınmıştır.
- Basile, C. G. (2000). Environmental education as a catalyst for transfer of learning in young children. *The Journal of Environmental Education*, 32(1), 21–27.
- Boyes, E. ve Stanisstreet, M. (1994). Children's ideas about radioactivity and radiation. *Research in Science and Technological Education*, 12(2), 145-160. Boyes, E. ve

- Stanisstreet, M. (1997). Children's models of understanding of two major global environmental issues (ozone layer and greenhouse effect). *Research in Science and Technological Education*, 15(1), 19-28.
- Boyes, E. ve Stanisstreet, M. (1998). High school students' perceptions of how major global environmental effects might cause skin cancer. *Journal of Environmental Education*, 29(2), 31-36.
- Dinçer, Ç. (2005). Okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıklarını artırma yolları. İnternet'ten 9 Temmuz, 2010'da alınmıştır. <http://www.egitim.com/egitimciler/0753/0753.3/0753.3.okuloncesi.cevrefarkindaligi.asp>
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91-100.
- Gülay, H., Ekici, G. (2010). MEB Okul Öncesi Eğitim Programı'nın Çevre Eğitimi Açısından Analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 74.
- Gülay, H., Öznacar, M. (2010). Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin Çevre Eğitimi Etkinlikleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Jeffries, H., Stanisstreet, M. ve Boyes, E. (2001). Knowledge about the “greenhouse effect”: Have college students improved? *Research in Science and Technological Education*, 19(2), 205-221.
- Kandır, A. (2001). Çocuk gelişiminde okul öncesi eğitim kurumlarının yeri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, (Temmuz, Ağustos, Eylül Temmuz, Ağustos, Eylül), 151.
- Kandır, A., Alpan, Y. (2008). Sosyal Duygusal Değerlendirme Aracının (ITSEA) Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerde Uygulanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 41-61
- Littleldyke, M. (2004). Primary children's views on science and environmental issues: examples of environmental cognitive and moral development. *Environmental Education Research*, 10(2), 217–235.
- Loughland, T., Reid, A. ve Petocz, P. (2002). Young people's conceptions of environment: A phenomenographic analysis. *Environmental Education Research*, 8(2), 187–197.
- Loughland, T., Reid, A., Walker, K. ve Petocz, P. (2003). Factors influencing young people's conceptions of environment. *Environmental Education Research*, 9(1), 3–20.
- Smith, A. (2001). Early childhood a wonderful time for science learning. *Australian Primary and Junior Science Journal*, 17(2), 18-20.
- Taşkın, Ö. (2005a). Biology education in the U.S.A: Recommendations for these similar problems in Turkey. *Eğitim ve Bilim*, 30(135), 83-87.
- Taşkın, Ö. (2005b). An evaluation of the studies on environmental attitude and knowledge. *Eğitim ve Bilim*, 30(138), 78-85.

Temel, Z. F. (2005). Okul öncesi eğitimde yeni yaklaşımlar. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Nisan, 62.

Tuncer, G., Ertepinar, H., Tekkaya, C. ve Sungur S. (2005). Environmental attitudes of young people in Turkey: effects of school type and gender. *Environmental Education Research*, 11(2), 215-233.

Uzun, N. ve Sağlam, N. (2005). Sosyo-ekonomik durumunu çevre bilinci ve çevre akademik başarısı üzerindeki etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 194-202.

Wilson, R. A. (1996). Environmental education programs for preschool children. *Journal of Environmental Education*, 27(4), 28-33.

<http://www.pozitifgazete.com/agri-ili-tanitimi-no-04.html>

<http://www.kiliskulturturizm.gov.tr/belge/1-65007/cografya.html>

tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul

tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul

Summary

RESEARCH ON 6 AGES CHILDREN' DRAWING ENVIRONMENT PICTURE AND PERCEPTION ON THE ENVIRONMENT CONCEPT WHILE TAKING PRE-SCHOOL EDUCATION ACCORDING TO DIFFERENT VARIABLES

Purpose

In this research, 6 ages children's, taking pre-school education, perception on the concept of environment and their drawing environment picture will be examined in order to understand whether their settlements and socio-economic conditions affect their perception.

Method

Research is held in Istanbul, Kilis and Ağrı on 80 children from different residential areas and socio-economic status was conducted in three kindergartens. Research is based on qualitative research techniques while semi-structured interviews and focus groups were used.

In the first stage of the study, participants are asked to answer the questions what they see around them and what is the environment they want to live like. In second stage, they are asked to draw the environment they want to live in and asked to describe their drawings. Images and content analysis of the findings are examined by a psychologist, a counselor and a specialist in child development with the help of teachers.

In the research, the effects do geographical factors in different regions, environmental factors and socio-economic levels have on what children give more attention to, what factors affect them in their life are studied by examination of children's paintings.

In the study answers are sought for questions below:

1. Do geographical, physical structure differ in paintings of children living in different regions?
2. Does perception on the concept of environment differ in paintings of children living in different regions according to socio-economic levels? If so how can this perception be explained?

In this study, semi-structured interview based on qualitative research techniques, focus group discussions and painting techniques are combined to express. In this study semi-structured interviews and focus group interview was administered concurrently. Drawings are made with the supply of pastels, color pencils and paper.

Evaluation form of the research consists of six titles:

- a. Geographic physical structure in drawings (sea, mountains, snow),
- b) Pursuit areas of daily life on environment (farming, gardening, fishing)
- c) Areas children are interested in (space, cartoon characters)
- d) Transferring external environment to drawing (home, garden, park, swimming pool),
- e) Reflection of the interior environment on drawing (traditional, modern)
- f) The colors are mainly used in a picture.

Results

As a result, a) in Istanbul, Kilis and Ağrı provinces, children taking pre-school education have different perception on the concept of environment. b) Pre-school children from different socio-economic status have different perception on the concept of environment. c) Six year old children living in different settlements have different perception on the concept of environment.

Conclusion

According to the results of the evaluation study hypothesis related to sub-goals;

1. Paintings of children living in different areas geographical, physical, structural differences are observed.
2. According to paintings of children living in different areas of socio-economic levels perception on the concept "environment" differs.
3. According to regions Differentiation of colors used in paintings of children collected only from the study carried out, in the South Eastern Anatolia, blue, green, white; Marmara, green, yellow, orange, blue; Eastern Anatolia, blue, green, orange, yellow are seen on general distribution of colors.